

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย
ประสบการณ์การเข้าสู่ตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลชุมชน ในจังหวัดที่คัดสรรแห่งหนึ่ง
ทางภาคตะวันออก เนื่องจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดต่อ
ประสบการณ์การเข้าสู่ตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลชุมชนของผู้ให้ข้อมูล การศึกษาด้วย
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจึงมีความเหมาะสม

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) คือพยาบาลวิชาชีพที่ปัจจุบันเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลชุมชน
ทุกแห่งในจังหวัดหนึ่ง ทางภาคตะวันออกที่ยินดีเข้าร่วมการวิจัยหรือยินดีให้ข้อมูลจำนวน 10 ราย

สถานที่ศึกษา

สถานที่ที่ศึกษาในครั้งนี้เป็นโรงพยาบาลชุมชนทุกแห่งในจังหวัดที่คัดสรรแห่งหนึ่งทาง
ภาคตะวันออก ซึ่งมีทั้งหมด 10 แห่ง เป็นโรงพยาบาลที่มีขนาด 10 เตียงจำนวน 2 แห่ง ขนาด 30 เตียง
จำนวน 6 แห่งและขนาด 60 เตียง 2 แห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
ตัวผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด ผู้วิจัยได้เตรียมตัวเองเกี่ยวกับความรู้การวิจัยเชิงคุณภาพ
การเก็บรวบรวม ข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก การจดบันทึก การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล การแยก
ความรู้สึกส่วนตัวและการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบและโครงสร้างการบริหารของโรงพยาบาลชุมชน บทบาทหน้าที่ของ
หัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแนวคำถาม และเตรียมเครื่องมือ
อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ได้แก่

1. แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ (ดังที่แสดงไว้ในภาคผนวก ก) ประกอบด้วย 2 ส่วน
คือ

ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด ประสบการณ์การทำงานและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลชุมชน

ส่วนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์การเข้าสู่ตำแหน่งหัวหน้าพยาบาล เพื่อเป็นแนวทางเตือนความจำของผู้วิจัยระหว่างการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล แนวคำถามมีความยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคำถามมาปรับปรุงตามการนำเข้าข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายต่อไปจนครบจำนวนผู้ให้ข้อมูล

2. แบบบันทึกข้อมูลขณะสัมภาษณ์

3. เครื่องบันทึกเสียง และแถบเสียงเปล่าสำหรับบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

1.1 เตรียมผู้วิจัยเองเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาปรัชญา แนวคิดและหลักการ ตลอดจนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจดบันทึกภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงาน ความรู้ด้านวิชาการ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าพยาบาลเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นแนวคำถามให้ครอบคลุมที่สุด

1.2 ทำหนังสือขอความร่วมมือจากคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อส่งไปยังหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลชุมชนโดยตรง

1.3 ติดต่อประสานงานกับหัวหน้าพยาบาลโดยทางโทรศัพท์ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการศึกษาหรือขอสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1.4 เตรียมเครื่องมือเพื่อความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง แถบบันทึกเสียง เป็นต้น

1.5 ทำการศึกษานำร่องในผู้ที่มีคุณสมบัติเหมือนผู้ให้ข้อมูลจริง (Pilot Case) จำนวน 3 ราย เพื่อทดลองใช้แนวคำถาม ฝึกประสบการณ์การสัมภาษณ์เชิงลึก การจดบันทึก การสังเกต การถอดเทป และนำแนวคำถามไปปรับปรุงก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

2. ขั้นดำเนินการ

2.1 ผู้วิจัยประสานกับหัวหน้าพยาบาลของแต่ละโรงพยาบาลโดยตรง ทั้งอย่างเป็นทางการคือส่งหนังสือขอความร่วมมือที่ออกโดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพาและอย่างไม่เป็นทางการคือโทรศัพท์ไปประสานและชี้แจงความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิจัย รวมทั้งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เมื่อผู้ให้ข้อมูลตอบรับหรือยินดีให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยนัดเวลา สถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก เพื่อทำการสัมภาษณ์ต่อไป

2.2 การพิทักษ์สิทธิ ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ คือ ผู้วิจัยให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และขั้นตอนการทำวิจัย ขออนุญาตบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ และการจดบันทึกลงในสมุดบันทึกของผู้วิจัย โดยให้ผู้ให้ข้อมูลเซ็นชื่อยินยอมให้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกและเทปบันทึกเสียง แจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบเกี่ยวกับการรักษาความลับการทำลายข้อมูลเมื่อสิ้นสุดการวิจัย และการเผยแพร่ผลงานการวิจัยจะกระทำโดยเสนอในภาพรวม ไม่เปิดเผยชื่อของผู้ให้ข้อมูล ชื่อโรงพยาบาลหรือจังหวัดแต่อย่างใด นอกจากนี้คำถามใดที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกใจที่จะตอบ ผู้ให้ข้อมูลสามารถจะไม่ตอบคำถามนั้นได้ ตลอดจนผู้ให้ข้อมูลสามารถบอกยุติการให้ข้อมูลได้ในทุกขั้นตอนของการวิจัยและสามารถขอข้อมูลกลับคืนได้ทั้งหมด (ดูจากภาคผนวก ข)

2.3 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลรวม 3 วิธี คือ การสัมภาษณ์ (Interview) ทำการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) คือ มีการนัดหมายล่วงหน้าในเรื่องวัน เวลา สถานที่ ที่ทำการสัมภาษณ์ ก่อนทำการสัมภาษณ์ได้ขออนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกข้อมูลขณะสัมภาษณ์ การบันทึกด้วยเครื่องบันทึกเสียง ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยสนทนาแบบมีวัตถุประสงค์ตามแนวคำถามที่สร้างขึ้น มีการตั้งคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องและความสมบูรณ์กับข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงในขณะสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยไม่ชี้นำหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ ขณะสัมภาษณ์ แต่เป็นเพียงผู้กระตุ้นหรือเปิดประเด็นด้วยคำถามปลายเปิดให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้ชัดเจนเท่านั้น ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลโดย

1. การบันทึกภาคสนาม (Field Notes) (ภาคผนวก ค) กระทำร่วมกับการสัมภาษณ์ โดยจดสรุปสั้น ๆ ในเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะสัมภาษณ์

2. การบันทึกเทปขณะสัมภาษณ์ (Tape Record) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ โดยก่อนบันทึกเทป ผู้วิจัยต้องขออนุญาตและได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้ง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 9 ราย ส่วนใหญ่สัมภาษณ์รายละ 1 ครั้ง มีผู้ให้ข้อมูลเพียงรายเดียวที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อมูลที่ผู้วิจัยยังไม่เข้าใจ โดยสัมภาษณ์เพิ่มเติมทางโทรศัพท์ ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งละประมาณ 30 นาทีถึง 90 นาทีเฉลี่ยใช้เวลาในการสัมภาษณ์รายละ 45 นาที

การสังเกต ผู้วิจัยทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของหัวหน้าพยาบาลในขณะสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทุกรายได้จะจัดเวลาให้กับผู้วิจัยไว้ล่วงหน้าแล้วจึงไม่ถูก

รบกวนขณะทำการสัมภาษณ์ แต่มีบางรายที่ขณะสัมภาษณ์ถูกรบกวนเวลาทั้งจากทางโทรศัพท์และจากบุคคลอื่นทั้งจากผู้ร่วมงานในโรงพยาบาลเดียวกันบ้าง จากผู้ได้บังคับบัญชาบ้าง โดยสาเหตุที่ถูกรบกวนส่วนใหญ่เป็นภาระกิจด่วนที่ต้องได้รับการประสานงานเพื่อคำแนะนำและการตัดสินใจจากหัวหน้าพยาบาลทั้งสิ้น

การทบทวนเอกสาร ผู้วิจัยได้ค้นหาเอกสารที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวอ้างถึงซึ่งมีเพียงเล่มเดียวคือหนังสือคู่มือการบริหารฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลชุมชนของกองการพยาบาล เพื่อนำมาศึกษาเนื้อหาและวิเคราะห์การแสดงบทบาทหน้าที่หัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลหรือสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้วยแนวคำถามที่มีความยืดหยุ่นเพื่อให้ได้ความคิดเห็นจากมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันจนครบผู้ให้ข้อมูลทุกราย ถือเป็นการสิ้นสุดของการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ภายหลังที่กลับจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. อ่านข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด (Read Significant Phrases or Statement) อ่านหลาย ๆ ครั้งเพื่อความเข้าใจในประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล
2. คึงเอาวลีหรือกลุ่มคำสำคัญที่มีความหมายในเรื่องที่ศึกษาออกมา (Extra Significant Phrases or Statement)
3. จัดกลุ่มคำหรือวลีหรือประโยคที่ดึงออกมา มาตีความหรือให้ความหมาย (Formulate Meanings)
4. เขียนอธิบายรายละเอียดแต่ละหัวข้อที่ได้ (Exhaustive Description)
5. นำรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้มารวมกัน เพื่อวิเคราะห์ออกมาเป็นคำตอบของปัญหาการวิจัย (Cluster of Theme) โดยอธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างทั้งหมดของประสบการณ์การเข้าสู่ตำแหน่งหัวหน้าพยาบาล

การสร้างที่น่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness)

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

ความเชื่อมั่น (Credibility) ผู้วิจัยตรวจสอบความเชื่อมั่น ดังนี้

1. สร้างสัมพันธภาพที่ดีและขอความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลแม้ผู้วิจัยจะมีความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลมาก่อนก็ตาม ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

2. จดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ สิ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ แยกความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัย (Self Reflexive Journal) ออกจากเรื่องราวที่ได้ยิน และสังเกตได้เพื่อจัดความลำเอียง

3. ตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์จริง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์ ถ้ามีคำพูดใด หรือประโยคใดที่ผู้วิจัยไม่เข้าใจ ผู้วิจัยจะถามซ้ำ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายอีกครั้งจนเข้าใจ นอกจากนี้คำตอบที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลในแต่ละคำถาม ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นให้ผู้ให้ข้อมูลฟังก่อนที่จะเริ่มคำถามต่อไปเพื่อความถูกต้องของข้อมูล การสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม บันทึกเสียง และบทสนทนาเอกสารคือ คู่มือการบริหารงานฝ่าย การพยาบาล โรงพยาบาลชุมชนของกองการพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนำมาสรุปเรียบเรียงเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย

การถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability)

ผู้วิจัยบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการวิจัย ผู้ให้ข้อมูล สถานที่ศึกษา ระยะเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงขั้นตอนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียด (Thick Description) เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและมองเห็นภาพการทำปฏิตบิทยาพหุหน้าที่ของหัวหน้าพยาบาล โรงพยาบาลชุมชนเช่นเดียวกับผู้วิจัย เพื่อสามารถถ่ายโอนผลการวิจัยได้เหมาะสมกับบริบทที่ใกล้เคียงกัน

การพึ่งพาเกณฑ์อื่น (Dependability)

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และศึกษานำร่องในกลุ่มที่มีคุณสมบัติเหมือนกับผู้ให้ข้อมูลจริง (Pilot Case) จำนวน 3 ราย นำแนวคำถามมาปรับปรุงแก้ไขภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา หลังจากได้ปรับปรุงเครื่องมือแล้วผู้วิจัยจึงได้นำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริง อย่างไรก็ตามแนวคำถามนี้มีการปรับปรุงตลอดขึ้นกับข้อมูลและข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมและครบถ้วน

นอกจากนี้เอกสาร ผลการวิจัย แทบแทบบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ทุกอย่างผู้วิจัยได้เก็บไว้ให้สามารถตรวจสอบได้

การยืนยันผลการวิจัย (Confirmability)

ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิจัยมาตรวจสอบแนวคิด ทฤษฎีและเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาในเรื่องคล้ายคลึงกัน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าพยาบาล โรงพยาบาลชุมชน การแสดงความคิดเห็นในแต่ละประเด็นจากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งตรวจสอบแนวคิดกับอาจารย์ที่ปรึกษา